

Inspirerande provokationer i krisens gränsland

Nassim Taleb har blivit en av portalfigu-
rerna i den skara personer som på olika
sätt anses ha förutspått den finansiella
kris som är utgångspunkten för detta
temanummer av *Ekonomisk Debatt*. Han
är en superstjärna på den internationella
föreläsningsmarknaden och har en speci-
ell trovärdighet i kraft av sina erfaren-
heter inifrån finansbranschen.

Jag läste *The Black Swan* utan särskilt
mycket förutfattade meningar. Jag har
inte läst Nassim Talebs tidigare böcker
och i övrigt bara sett ett uppmärksammat
teveinslag där han intervjuas tillsam-
mans med Nouriel Roubini och där de
(många) programledarna ömsom ägnar
sig åt att skämta bort frågorna kring det
finansiella systemet, ömsom avkräver
Taleb och Roubini placeringsråd.¹ Det
var en intressant läsoplevelse. Boken är
å ena sidan ett exempel på en typ av vid-
lyftig och lärdomsintensiv samhällsana-
lys som jag i min ungdom fann hos t ex
Gunnar Adler-Karlsson och som jag nu
som då njuter av som litterär form allde-
les oavsett frågor och invändningar i sak.
Å andra sidan är boken ett inte bara se-
riöst utan också starkt fokuserat inlägg
i en debatt om vår syn på slumpmässig-
het i smått och stort. Slutligen har boken
när jag lägger den ifrån mig till syvende
och sist påverkat min syn på den finan-
siella krisen mindre än jag i någon men-
ing hade väntat mig. Jag kommer i det
följande att försöka belysa boken från
dessa två senare utgångspunkter genom
att kort sammanfatta den och diskutera
det viktigaste som står där och det vikti-
gaste som inte står där.

Bokens utgångspunkt är definitionen
av en "Black Swan" som något som
är (i) oväntat; (ii) har genomgripande
konsekvenser; och (iii) låter sig ratio-
naliseras i efterhand. Terminologin har
sitt ursprung i upptäckten av just svarta
svanar i Australien och det sätt på vilket
diverse slentrianmässiga läroboksex-
empel kring induktion därmed kom att
framstå i ett löjets skimmer. Ett mer när-
liggande exempel som nämns är 11-sep-
temberattackerna mot USA. En mycket
grovhuggen sammanfattning av bokens
budskap är att:

- *Black Swans* är viktigare i dag än de
har varit historiskt på grund av sam-
hällelig och teknisk utveckling;
- människor allmänt sett är illa rus-
tade att tillgodogöra sig konsekven-
serna av *Black Swans* och detta skapar
en monumental sårbarhet;
- att den statistiska verktygslåda som
utgår från normalfördelningen ak-
tivt och passivt medverkar till att
cementera en världsbild där betydelsen
av *Black Swans* underskattas.

Dessa huvudpoänger inskräps genom
framställningen med stöd av ett antal
ytterligare budskap. Den samhällsut-
veckling som gör *Black Swans* viktigare
illustreras med distinktionen mellan
– med direkta svenska översättningar
– "mediokristan" och "extremistan".
När vi mäter människors längd befinner
vi oss i mediokristan; om vi mätt hundra
människors längd kommer medelvärdet
med stor säkerhet att vara närmast oför-
ändrat om vi lägger till en eller några få
ytterligare. När vi mäter människors in-
komster eller förmögenheter befinner vi
oss i stället i extremistan; en ytterligare
individ kan mycket väl förändra motsva-
rande medelvärde drastiskt. Upplage-
siffror för böcker finns också i extremis-
tan. Dessa kategorier används flitigt – vi

BOKANMÄLAN

Nassim Nicholas
Taleb: *The Black Swan*
– *The Impact of the*
Highly Improbable,
Penguin Books, 2007,
366 sidor, ISBN
0141034599.

¹ Inslaget sändes på CNBC och finns i skrivande stund tillgängligt på <http://www.cnbc.com/id/15840232?video=1027496846&play=1>.

har en världsbild och en statistisk verktygslåda hämtad från mediokristan när vi allt oftare befinner oss i extremistan.

Ett annat viktigt budskap gäller ett antal tillkortakommanden hos människor i allmänhet, och vissa typer av experter i synnerhet, när det gäller att förstå sin omgivning. Taleb tar i detta sammanhang upp vårt sökande efter förklaringar och den resulterande benägenheten att efterhandsrationalisera – knappast överraskande men bombardemanget med direkta belägg och bestickande exempel blir ändå kraftfullt. I samma anda diskuterar han det grundläggande selektionsproblemet – under beteckningen ”hidden evidence” – i våra erfarenheter, där t ex historia skrivs av överlevare och vinnare vars framgång kan bero på ren slump.² Han drar sig härvidlag inte för långtgående, drastiska och genuint störande antydningar, som t ex att tankegångarna kring de mekanismer som begränsar skadeverkningarna av ett pandemiskt virus kan ses som ett tilltalande narrativ som bara de civilisationer som drabbats av pandemier vars skadeverknings faktiskt varit begränsade får tillfälle att skapa.

Ett tredje budskap är att tankekonstruktioner kring verklig risk och osäkerhet baserade på analogier till spelande och därmed existerande väldefinierade sannolikheter är gravt missriktade.³ Budskapet är att verklig risk och osäkerhet är fundamentalt annorlunda – här används termen ”epistemiskt” rikligt. Som ekonom med vissa intellektuella investeringar i området kan man notera att denna kritik innehåller två invändningar: dels invändningen att sannolikheter i allmänhet inte är kända eller ens väldefinierade, dels den på

sitt sätt än mer fundamentala invändningen att varje tankekonstruktion är en modell vars begränsningar i praktiken kan kringgås (den som förlorar tio omgångar krona/klave i rad bör rikta sin misstänksamhet mot motspelaren snarare än mot myntet). Den senare invändningen hamras in som värdet av att i praktiskt beslutsfattande tänka ”outside the box”.

Denna sammanfattning är kort och gör inte alla detaljer rättvisa. Det finns, som antytts, en tydligt synlig lärdom och bildning som gör läsningen till en rikare upplevelse än sammanfattningen förmedlar. Det finns också ett annat bärande element. Boken är ett korståg mot experter i allmänhet och ekonomer – eller snarare nationalekonomer, ”economists” – i synnerhet. Detta korståg förefaller ha en mångfacetterad bakgrund med en allmän skepsis mot vetenskapliga normer (i all synnerhet samhällsvetenskapliga normer), en direkt konfrontation mellan teoretikerperspektiv och praktikerperspektiv inifrån den verklighet där han verkat samt en brinnande övertygelse om att relevanta storheter inom ekonomi och samhälle inte på ett meningsfullt sätt låter sig prognostiseras. Stor kraft ägnas åt att rada upp argument på den sistnämnda punkten, bl a studier som pekar på flockbeteende i prognostisering. Taleb ger också en programförklaring i mer filosofiska termer genom att kalla sig själv ”skeptisk empirist”, vilket är i linje med den allmänna tveksamheten mot teoretiserande men, som jag återkommer till, inte är helt klagörande.

Det finns över huvud taget ett tonfall i boken som blandar ironi och cynism på ett sätt som är underhållande och under-

² Som kommer att framgå finns många nålstick mot ekonomer; i samband med diskussionen om ”hidden evidence” utsätts humaniora i allmänhet och historia i synnerhet för ett likartat lustmord.

³ Missriktningens manifestation går under beteckningen ”the ludic fallacy” från latinets ”ludus” som betyder spela.

stundom – främst när man inte känner sig träffad själv – direkt njutbart. Sålunda kan man hitta formuleringen: "Being an executive does not require very developed frontal lobes, but rather a combination of charisma, a capacity to sustain boredom, and the ability to shallowly perform on harrying schedules. Add to these tasks the 'duty' of attending opera performances" (s 166). I samma kapitel tillämpas *Black Swan*-logiken på vetenskapliga framsteg som Taleb pekar på i väldigt många fall är just *Black Swans*. Utöver ett axplock av bekanta och obekanta exempel får man en brinnande appell för fri forskning och ett lustmord av visionen om en forskningspolitik som beställer forskningsresultat; detta är förvisso en uppfriskande appell i en tid då det skrivs forskningspropositioner som inte bara anger mycket specifika satsningar utan som i något fall t o m dristar sig till att kommentera förväntade resultat.

Vad tar jag då med mig från läsningen av *The Black Swan*? I extrem korthet har jag substantiellt fått en lärorik föreläsning i synen på slumpmässighet och en intressant programförklaring som dock förbryllar mig en aning. Jag har i mindre utsträckning än jag väntade mig påverkats i min syn på den finansiella krisen. Mina insikter kring slump och risk är inte djupa nog för en fullt kritisk läsning av Taleb, men även om det finns en rimlig kritik att rikta mot hans långtgående anspråk och understundom arroganta anslag så är hans brandtal för en kritisk hållning till normalfördelningsbaserad slumpmodellering väl värt att hålla och väl värt att ta del av. Oavsett vilka slutsatser man drar så lyckas Taleb på denna punkt säga något som torde vara både begripligt och relevant för en bred läsekrets av såväl lekmän som professionella aktörer. Det finns också en specifik punkt som gnagt sedan jag avslutade läsningen. Taleb argumenterar

för att människor alltför ofta gör felslutet att tolka *frånvaro av bevis som bevis för frånvaro*. Denna typ av slutledning används t ex med nödvändighet av läkare i behandlingen av medicinska testresultat, men det är givetvis inte ett felslut. Jag störde mig inledningsvis på dessa exempel; även om man, som Taleb, kan plocka billiga poänger genom exempel av typen "jag träffade X och han mördade inte någon, alltså är han nog inte en mördare" så är min instinkt att denna slutledning är i grunden korrekt, även om den understundom är svag och har olyckliga konsekvenser i samband med t ex statistisk diskriminering. Vid närmare eftertanke sätter dock dessa exempel *Black Swan*-poängen på sin spets: det är i strikt mening sant att denna slutledning förlorar all kraft om man gör underliggande fördelningsantaganden om tillräckligt tjocka svansar ("fat tails").

Talebs korståg mot teoretiserande är svårare att förstå och ta till sig. Han torgför å ena sidan sin variant av "skeptisk empirism" som utmärks av en skepsis mot induktiv generalisering, exemplifierad med *Black Swan*-artade exempel där sådan generalisering leder fel. Å andra sidan avfärdar han teoribygande. Det tycks mig dock som han redan i sina egna resonemang kring t ex "hidden evidence" har tagit steget från naiv empirism till en i någon mening teoribaserad mer reflekterad empirism. Detta är inte den enda fråga av denna karaktär som ställer sig, men i vissa andra sammanhang så uttrycker han öppet en ambivalens; sålunda säger han sig vid ett par tillfällen ömsom hata, ömsom älska *Black Swans*.

Slutligen ställer sig frågan i vilken mån boken ger en fördjupad bild av den kris som vi genomlever. Diskussionen om slumpmässighetens natur och vårt sätt att närma oss den är givetvis i allra högsta grad relevant på finansiella marknader och för hur vi bör se på och reglera

sådana marknader. Samtidigt tycks det som om denna kris, trots att den är allvarligare, är mycket mindre av en *Black Swan*-genererad kris än t ex den turbulens som följde på hedgefonden LTCMs kollaps. Dagens kris utmärks av systemeffekterna av en bred nedgång snarare än av någon exceptionell utlösande faktor. Det bör givetvis påpekas att detta på intet sätt visar på en okänslighet för dessa frågor – i det teveinslag som jag refererade till inledningsvis diskuterar Nassim Taleb systemeffekter.

Till sist måste jag upprepa den åter-

kommande allmänna reflektion som också var mitt starkaste intryck när jag lade boken ifrån mig, nämligen att detta är en typ av bok som det skrivs alldeles för få av. Det är en appell driven av en stark övertygelse, förankrad i en imponerande bildning och skriven på ett sätt som både roar och irriterar. Jag rekommenderar den varmt.

Fredrik Andersson

Professor, Nationalekonomiska institutionen vid Lunds universitet
Redaktör för *Ekonomisk Debatt*